

**Quæstionum Canonicarum, In Quinque Libros
Decretalium, Tomus ...**

In Librum II. Decretalium, Per Triginta Titulos Distributum, In Quo Agitur
De Judiciis, Foro Competenti, Libelli Oblatione, Mutuis petitionibus, ...

Krimer, Ferdinand

Augustæ Vindelicorum, 1708

Articulus V. De exceptionibus contra productionem instrumentorum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73001](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73001)

1889. Not. 2. ex dictis, Reum, spectato jure communi, non teneri regulariter Adversario suo edere instrumenta sua literaria, excepto casu in n. 1886. ratio sumitur ex c. 1. de probat. ibi: *nulli dicendum est: ea quæ contrate sunt, apud temetipsum debes documenta requirere, in mediumque proferre; & L. 1. C. b. t. ibi: nam, quod desideras, ut rationes suas adversaria tua exhibeat, id ex causa ad judicis officium pertinet.* Dixi, *regulariter*, quia in dict. L. 1. excipitur casus, nisi Judex mandat ex officio, & causa (intellige propter dependentiam capitulorum ab invicem, ut monui n. 1886. vel causam in jure exemptam) id exigat.

1890. Nam, 1. Actor tenetur Reo edere omnia documenta tam communia, quam propria, ex quibus Reus suam defensionem fundare potest L. 5. C. b. t. ibi: *non est novum, eum, à quo petitur pecunia, implorare Rationes creditoris; ut fides veri constare possit, & L. 6. seq. ibi: justum desiderium ejus, à quo pecunia petitur, licet nomine publico, ut Rationibus publicis exhibitis constet, quantum sub nomine suo solutum sit; & L. fin. eod. ibi: quod multum intersit, an ex parte ejus, qui aliquid petit, quique doli exceptione submoveri ab intentione petitionis suæ potest, rationes promi Reus desideret, quibus se posse instruere contendit, quod utique ipsa rei æquitas suadet; an verò ab eo, à quo aliquid petitur, Actor desideret rationes exhiberi, quando hoc casu non oportet originem petitionis ex instrumentis ejus, qui convenitur, fundari. Sed hoc limitandum est, ut non procedat. 1. si Reo non foret necessarium, ut si aliunde sufficienter fundari posset; 2. nisi per hoc detegeret crimen Actoris, vel pateret ignominiam, aut cogeret ipsum manifestare suam turpitudinem; 3. si uti vellet non tam ad defendendum, quam agendum, prout foret in casu reconventionis; 4. in causis favorabilibus. Secundò: Reus tenetur Actori edere instrumenta, quæ *jure domini* Actoris sunt; ne privetur usu rei suæ; 3. si legatarius agat contra hæredem, L. 1. ff. de Tabul. exhibend.*

ibi: *quas Tabulas Lucius Titius ad causam testamenti sui pertinentes reliquisse dicitur, si hæc penes te sunt, aut dolo malo factum est, ut desinerent esse, ita eas illi exhibeas; 4. si is, qui petit, fieri mandavit instrumentum, rationes, vel scripturam, ex L. 5. ff. b. t. igitur non, si quis non justus à petente, pro sua privata solum notitia, vel memoriâ sibi confecit autoritate suâ solum privata libellum aliquem, vel conscriptionem.*

Ex hoc inferitur, non esse decernendam editionem, si petatur instrumentum à tertia persona, si is, qui petit edi, non mandavit illud fieri, nec successit in jus ejus, nisi ipsius intersit, quod tamen prius probandum est; si enim ejus non intersit, ratio petendi nulla est; & quamvis dicatur, tunc edenda, si ejus intersit, idque ex L. 2. C. b. t. ibi: *is, apud quem res agitur, acta publica tam civilia, quam criminalia exhiberi inspicienda ad investigandam veritatis fidem jubebit:* hic tamen textus non loquitur, nisi de *actis publicis*, tam civilibus, quam criminalibus; non de *instrumentis*; non de privatis solum annotationibus, quas sibi rei Dominus industriâ suâ vel ipse fecit, vel fieri curavit.

ARTICULUS V.

De exceptionibus contra productionem instrumentorum.

Ante resolut. not. quòd æquitas potest utlet, ut is, cujus scriptura, aut sigillum producitur ad aliquid probandum, habeat facultatem inspiciendi, & recognoscendi, an sua sit scriptura, vel sigillum; & ad se declarandum, jure adigitur, eò quòd alioquin jus producentis retardaretur; debet autem hæc recognitio regulariter fieri coram Judice, nisi adsit causa excusans; recognitio facta à scribente extra statum rationis (puta in ebrietate) sed confirmata à sobrio, valet; facta à conjunctis tunc solum, cum juvatur aliis adminiculis; sicut etiam facta à subditis, solutis à juramento fidelitatis, & subjectionis; valet etiam facta à Procuratore in judicio, habente mandatum

tum speciale, licet fiat contra mandantem; negante autem Procuratore manum vel sigillum esse domini, recognitione facienda foret à principali; & si negaret esse manum suam, utendum foret probationibus, de quibus à n. 1871. in casu, quo ipsi incumberet probatio juxta loc. cit. quibus positus:

Exceptiones contra instrumenta, vel scripturas ad probandum productas, loquendo generaliter, ex pluribus capitibus fieri possunt; desumi possunt vel ex defectu conficientis, si probeatur non fuisse jure idoneus; ex defectu rei, super qua, ut si sit confectum super re illicita; ex defectu formæ, si destituantur debitis solemnitatibus in instrumento substantialibus, de quibus à n. 1906. Cæterum plures sunt casus particulares, ex quibus rectè impugnantur, ut si quis opponat, quòd contineat falsum; vetustate consumptum, cancellatum, rasum, delectum, munitum sigillo vel vitiato, vel adulterino, furtivum, fractum, &c. V. n. 1872.

§. I.

An contra instrumentum rectè opponatur continentia falsi?

1893. **R**Esp. quòd sic; conitat ex c. *accepimus* 4. h. t. nam cum controversia esset inter Archiepiscopum Cantuariensem, & monasterium S. Augustini super exemptione, & monasterium se tueretur privilegio Apostolico; Archiepiscopus autem illud falsitatis argueret, eaque præensione monasterium ad subjectionem compelleret: Alexander III. ad Archiepiscopum Eboracensem ita rescripsit: cum privilegia, non inspecta, non valeant argui falsitatis, & difficile sit, & periculosum ea apud sedem Apostolicam exhiberi: præcipimus, ut vel exhibeantur eidem Archiepiscopo in claustris prædictorum Fratrum vel in alio loco congruo, & securo, usque ad nativitatem proximam S. Joannis Baptistæ. Si verò nec venerit, nec sufficientem responsum miserit, ei perpetuum silentium imponatis, ipsa ulterius arguendi. *Interim autem, nolumus, illa privilegia vacillare: sed præcipimus sententiam, que eorum obtentu super statu Monasterii*

lata est, inviolabiliter observari: Jubemus etiam, ut Archiepiscopum in inspectione privilegiorum, 12. hominum numero, faciatis esse contentum.

Ex hoc deducitur 1. rectè opponi 1894. posse contra instrumentum, quòd sit falsum; in casu tamen, quo contra instrumentum falsitas opponitur, pertinere ad Judicem, statuere illi terminum, quem compareat ad illud inspiciendum, & convincendum; & si non venerit, ferri sententiam pro instrumento contra arguentem illud falsitatis; ut clarè patet ex verbis *dict. c. Ex literis, num. præced. ibi: si verò nec venerit*, Deducitur 2. quòd sententia lata vi alicujus instrumenti, vel privilegii producti, debeat, inviolabiliter observari (etiam si quis illud falsitatis arguat) donec falsitas probeatur; habetur ex eodem textu, ibi: *interim autem nolumus illa privilegia vacillare, sed præcipimus, &c. ut supr.*

Deducitur 3. non esse consultum, 1895. nec securum, instrumenta, vel privilegia in originali (esto pars illa falsitatis arguat) alio, etiam ad Judicem transmittit, nec ad hoc eum, qui produxit, teneri; sed sufficere (ubi de ipsius tenore dubitatur) ut parti adversæ exhibeantur in domo producentis (c. cit. ibi: *eidem Archiepiscopo in claustris prædictorum Fratrum*) vel in alio loco congruo, & securo exhibeantur, ut patet itatim, ex initio c. *Accipimus in n. 1893.*

Quæri autem potest, an, qui produxit 1896. privilegium, vel instrumentum, causam obtineret contra illum, qui falsitatis, illud arguebat, si postquam ad veritatem, illud omnino esse contra se, lacerasset, vel in ignem abjecisset? Abbas in *dist. c. Accipimus n. 5.* docet, tunc perinde censeferi debere, ac si plenè probasset; sed videtur dicendum, tali casu præsumendum quidem pro instrumento, si producens fuit in possessione actus, v. g. exemptionis, quam docere volebat allegatione instrumenti, vel privilegii; sic tamen, ut, si alio modo Adversarius falsitatem ejus, aut contrarium ritè probaret; tali casu contra illam præsumptionem pronuntiari deberet; & ita etiam tenet Layman in *cit. c. Accipimus n. 3.*

De eadem quæstione, initio §. proposita agitur *L. cum precibus 18. C. de probationib. & L. 2. C. b. t.* ubi Zæsius in *tit. 21. C. de fide instrum. q. 1.* tradit, si instrumentum contineat falsum, non esse illi habendam fidem, *L. pen. Cod. de probat.* nam propter falsum, totum falsum iudicatum, nisi separata contineat capitula. *c. si ad scripturam*, ubi *gl. dist. 9.* cum non debeat utile per inutile vitari, *c. utile, de reg. jur. in 6.* qui *q. 6.* addit, contra instrumenta testes admitti, uti & alias legitimas probationes, *c. cum à nobis 28. de testib.* quot autem requirantur? dubium esse; velle glossam, duos sufficere omni exceptione majores. *Inst. de inutili stipul. ad §. item verborum;* & hujus opinionem procedere posse, testibus instrumento ascriptis, mortuis, cum fides instrumenti à tabellione solum dependeat; cujus fides infringitur duobus reclamantibus, *V. Covarr. 2. variar. resol. c. 13. n. 11.* Si verò ascripti omnes vivant, aut aliquid non impediatur, pauciores producti in contrarium, ipsius instrumenti vim non enervant, *c. cum Joannes eod. V. Donell. ad L. 1. hoc tit.* Sed, quid dicendum ad id, quod dictum est de Testibus? habetur ibidem in additionibus *lit. I.* circa illam quæstionem meritò videndum, eleganter distinguentem Godofredum *ad L. 15. b. t. & Bacc. ad Trent. vol. 2. disp. 5. tb. 5. lit. C. Scotanum in Exam. Jurid. pag. 523.* quamvis ibidem Author dicat: Ego hanc rem arbitrio Judicis relinquendam puto, qui quantum fidei habeat Testibus, ex circumstantiis judicet, cum *Boër. decis. 118. & Menoch. 2. Arbitr. qq. cas. 105.*

1897. Not. præterea, dubitari, an instrumentum vitietur in totum, si solum in una parte vincatur de falso? Resp. distinguendum, an falsum versetur circa substantiam? & eo casu vitari in totum, nimirum non tantum quoad substantiam, & ab ea dependentia, vel accessoria; si verò verum sit circa quædam independentia ab eo, circa quod falsum continet, quoad ea non vitari; reddi tamen suspectum. Ratio primi est, quia cadente illo, cadit,

quidquid ab eo dependens est; Ratio secundi, quia utile per inutile vitari non debet, quando inconnexa, & separabilia sunt: ratio tertii; sumitur arg. *c. si ad scripturas 7. dist. 9.* ubi D. Augustinus: Si ad scripturas sanctas, inquit, admissa fuerint vel officiosa mendacia, quid in eis remanebit auctoritatis? quæ tandem de scripturis illis sententia proferetur, cujus pondere contentiosæ falsitatis obteratur improbitas?

Difficultas fieri potest ex eo, ut instrumentum in una parte falsum, vitietur in reliquis, licet independentibus, si falsitas commissa sit à Notario in una parte substantiali; quia fides instrumenti pendet à fide Notarii, quæ, si vacillet in una parte instrumenti, totum vitiat, & falsum reddit: semel enim malus, semper præsumitur malus in eodem genere mali; sic Menochius *de præsumpt. l. 5. præsumpt. 2.* contrarium autem tenet Fachinæus *l. 9. Controvers. c. 79.* dicens, quod instrumentum solum vitietur in ea parte, in qua falsitas deprehenditur: & quamvis instrumenta non valeant, quæ Notarius postea conficiet; quia scilicet non potest amplius exercere officium Notariatus: non tamen sequitur, quod etiam aliæ partes instrumenti jam confecti, in quibus falsitas non apparet, non valeant: alioquin omnia, quæ prius gessit, præsumenda essent falsa; quod est absurdum.

Hanc Fachinæi opinionem censet non esse improbabilem Pirhing *de fide instrument. n. 52.* Mihi tamen videtur, probatio ex tali instrumento desumpta non esse firma, sine aliis adminiculis, quod revera meritò vacillet fides Notarii in falso deprehensi; quod confirmari potest ex S. Ambrosio, *libr. de Paradyso c. 22.* relato in *c. pura, & simplex 3. q. 9.* ibi: *pura & simplex testimonii series intimanda est. Plerumque testis, dum aliquid ad seriem gestorum ex suo adjicit, totam testimonii fidem, partis*

partis mendacio, decolorat. Nihil igitur, vel quod bonum videtur, addendum est.

§. 2.

De reliquis vitiis, quæ contra instrumenta opponi possunt.

1899. **H**UIC quæstioni resolvendæ servit i. *c. Licet 5. de crimine falsi*; ubi exponuntur plures defectus, ex quibus agnosci possit falsitas, quæ committi potest in literis Apostolicis; sed de hoc agimus *l. 5. tit. 20.* Alterum est *c. inter dilectos 6. h. t.* Casus in hoc *c.* iste est. Controversia erat inter Abbatem S. Donati, nomine Monasterii, & Mediolanensem Archiepiscopum super portu Scozulæ, & annexis, quæ Monasterium ad se pertinere dicebat, ideoque sibi cum fructibus perceptis restitui petebat: salvo jure addendi, vel demendi libello; & intentionem suam probavit i. per privilegium Luitardi Comitis quondam Episcopi Lucani, fundatoris, qui ea monasterio donaverat; 2. per instrumentum sententiæ pro monasterio ab Asperto, quondam Archiepiscopo Mediolanensi, lata, ex Ludovici Imperatoris delegatione; 3. ex privilegio Henrici Imperatoris, qui ea omnia monasteria confirmavit, vel etiam contulit; 4. ex instrumento locationum, quas Abbates variis temporibus faciebant; 5. per productos testes probare nitebatur, quod supra annos 50. in possessione fuerit, & quod fama publica sit de donatione, à Luitardo factâ monasterio.

Econtra Procurator Archiepiscopi plura contra productum ab Abbate instrumentum, seu privilegium opposuit i. quod maxime consumptum sit in annotatione indictionis, ubi falsitas facile deprehendi potuisset; 2. cum charta vetustissima videretur, scriptura visa est recentior; 3. sigillum vitiosè appositum videbatur; partim quia Cæsaris potius referebat imaginem, quam Episcopi; partim quia in una sigilli parte cera nec in planitie, nec in colore parti alteri similis appare-

bat; partim quia in nomine Luitardus duæ literæ, ita ut æquè Lotharius legi posset, imò spatia interjecta in literis omisissis ita se habebant, ut Lotharii nomen magis conveniret; parim quia cera ex parte interiore erat vetusta, ex parte autem exteriori recens, & mollis; insuper sub vetusto sigillo charta erat perforata, & per glutinum novæ appositæ ceræ fulcrum ipsi additum; sed & eadem falsitatis species in cæteris ferme Imperatorum privilegiis apparebat, præter privilegium Henrici, quod tamen etiam ad fidem faciendam sufficere non videbatur, quia nec publicâ manu confectum erat, nec authenticum sigillum habebat, & quod ex media parte fuerit consumptum, & ultima nominis Sybillaba *icus* appareret, ut non minus Ludovici sigillum esse potuisset.

Deinde contra instrumentum latæ pro monasterio sententiæ opposuit, esse suspectum; tum quia quædam literæ apparebant; tum quia Notarii subscriptio aliam manum præferebat, quàm scriptio instrumenti, quam tamen Notarius in subscriptione profiteretur se manu suâ scripsisse; litera quoque recentior videbatur, quàm charta, & atramentum, aquâ infectum, ut vetustius appareret; in omnibus autem privilegiis imperialibus, licet posterioribus, nulla mentio sententiæ latæ. Subjunxit: dato etiam, quod instrumentum de lata sententia legitimum foret, nihil tamen nocere posse Ecclesiæ Mediolanensi ex eo probavit; quod lata dicatur *inter alios*; res autem inter alios acta aliis non præjudicat; quare nec attestations, quæ in eodem instrumento continentur, nocere Ecclesiæ debent, cum inter alias personas, & in alio iudicio receptæ sint.

Demum etiam contra productum privilegium Henrici Imperatoris excepit, dicens, videri non tantum *confirmatorium*, sed etiam *donatorium*; quia autem id *respectu eorundem* intelligi non potest, cum eadem res respectu eo-

eorundem non possit intelligi *donari*, & *tanquam prius habita, seu possessa confirmari*, siquidem quod meum est, non potest ex alia causa meum fieri, nisi defuerit esse meum, ideò ut explicetur privilegium modo, quo valere potest, intelligi debet, ut Henricus alia donaverit, & alia confirmaverit; quare cum privilegium confirmatorium tantum fuerit quoad ea, quæ in iudicium deducta sunt, ideò si principale valorem non obtinet, nec accessorium valere debere, denique neque per instrumenta locationis proprietas probata est, nec plena possessio, cum ad probationem rei propriæ, aut possessionis, non sufficiat facta locatio: has ob causas, post diurnam litem, cum ea, quæ peterentur, satis probata non fuerint, & probationibus utrinque propositis, & auditis, *quia super his jam diu fuit litigatum, & probata non fuerant, quæ petebantur ad Monasterium pertinere*, Innocentius III. Mediolanensi Archiepiscopo rescribens ait: *ab impetitione Abbatis & Monasterii procuratorem tuum nomine tuo, & Mediolanensis Ecclesie, sententialiter duximus absolvendum; quoniam, cum obscura sunt jura partium, consuevit contra eum, qui petitor est, judicari*; Sic Innocentius III. loco cit.

1900. Ex hac decisione collig. Varios esse modos, quibus instrumentum de falso vel argui potest, ut non probet; vel saltem suspectum, quo vires illius ad faciendam fidem minus efficaces reddantur. Hinc in specie de sigillo not. esto sigillum scripturæ, vel instrumento addatur in signum confirmationis; si tamen *frangatur*, pro eo parte, ut non dignoscatur imago; vel tantum *atteratur*; vel *castetur*, ut non dignoscantur *literæ*, nec cuius sit sigillum, non facere fidem; quia verè non est sigillum propter formæ omissionem; Sic Rebuffus in tractat. nominat. q. 10. n. 16. Unde sigillum debet continere characterem, seu literas circum, proprium nomen declarantes, vel alias literas aptas, & convenientes sigillo,

ut facile cognoscatur, cuius sit sigillum, ut per Menoch. *de arbitr. casu 113. n. 3. Gonzalez ad 8. reg. Cancellar. gloss. 61. n. 5.* Cæterum non obstat sigilli fractura, si tamen clarè colligi ex eo possit, cuius sit, ut si literæ illi incisæ, vel characteres adhuc legi possint; & imago congruat ejus dignitati, cuius sigillum esse dicitur, quod non fieret, si referret infulam, aut pastorale, & is, cuius sigillum esse dicitur, foret Laicus. Hinc in casu, quo sigillum esset omnino vitiatum ex fractura, ut exinde is, cuius sigillum esse dicitur, cognosci non posset, instrumentum, manu Notarii publici confectum cum subscriptione testium, adhuc retineret vim probandi; quia sigillum non est de substantia instrumenti; secus, si & illis careret; sic Abbas, & alii communiter in dict. c. 6. Si verò non factura, sed aliud sigilli vitium per exceptionem opponatur contra productum instrumentum (puta, quòd sit adulterinum, nimirum factum ad imitationem veri; vel quòd sit furtivè sublatum, & sic instrumento appositum, admitti debet excipiens, ut exceptionem prober; quod subinde fieri potest, saltem indirectè, ut habetur c. *Tertio loco*, 5. de probat.

Not. 2. contra instrumentum productum opponi posse exceptionem, quòd sit sigillum *ignotum*. Nam cum Cantuariensis Archiepiscopus Innocentium III. rogasset, quid agere debeat circa cruce signatos, qui dicentes, se ab Apostolica sede redire super absoluteione sua, *ignota Cardinalium sigilla reportant*: cum eis super impedimentis expositis non fuisset de levi credendum; respondit Pontifex, quòd, *quando talibus literas indulgemus, illis, qui personas, & facultates eorum plenius noverunt, hoc modo scribimus, ut super impedimentis expositis (inquisitâ diligentius veritate) statuatur circa illos, quod animarum saluti, & succursui terre sanctæ magis noverint expedire*: providentes attentius, *ne quid in fraudem voti fallaciter confingatur*. Unde si tales per suppressionem veritatis, aut falsitatis

tis expressionem, literas non solum Cardinalium, sed & nostras, nec solum dubias, sed & certas constiterit impetrasse, carere volumus impetratis, & eis non obstantibus ad voti executionem compelli; ubi nota ex gloss. *V. ignota*, tales literas nihil probare, non tantum, si dubiæ sint; sed etiam, si certò concessæ forent, *sub sigillo tamen penitus ignoto*, propter iustam suspicionem falsi.

1902.

Not. 3. instrumentum, privilegium, vel scripturam *regulariter* impugnari posse exceptione lituræ, vel rasuræ, aut interlineaturæ *in loco substantiali*, aut *suspecto*, & exceptione probatâ, reddi suspectum de falso, nec ei fidem haberi; constat 1. ex dict. *c. inter dilectos 6. h. t.* ibi: *tum quia in ipso quedam apparebant lituræ; junct. gloss. ibid. V. lituræ. 2. ex c. cum venerabilis 7. de Religios. domib.* ubi, cum Sabinensis Episcopus Ecclesiam S. Angeli de Canceia etiam cum suis possessionibus temporalibus contra Abbatem, & Conventum Farbens. peteret, & ad hoc docendum allegaret publicum instrumentum, in quo continebatur expressè J. Sabinen. Episcopum, H. Farben. Abbatem, & duabus personis post ipsum, dictam Ecclesiam, cum suis pertinentiis locavisse pro annua quatuor solidorum Papien. pensione; pars autem adversa proponeret instrumento prædicto nullam fidem penitus adhibendam, *propter superlinearem scripturam, & rasuram loco suspecto factam*, ubi videlicet annotatio temporis recenseretur, Innocentius III. Abbati, & Fratribus rescribens respondit: quia instrumentum prædictum, per quod Episcopus Ecclesiam intendebat, quoad temporalia vindicare, ad faciendam super hoc fidem invalidum esse cognovimus, *utpote propter prædicta de jure suspectum*, vos ab impetitione ipsius, quoad temporalia ejusdem Ecclesiæ duximus absolvendos, quam tamen resolutionem accipe, secundum limitationes subjungendos à

n. 1904.

1903.

Not. 4. rasuram, vel lituram, abo-
Tom. II.

litionem, seu deletionem, aut cancellationem censerem *in parte substantiali*, vel *loco suspecto*, quando est circa id, quod est de substantia instrumenti, aut in loco, ex quo maximè spectari solet, aut deprehendi veritas. Talia censentur *indictio*, ut colligitur ex cit. *c. inter dilectos*, §. *sed contra*, ibi: quia ibi maximè apparebat consumptum, *videlicet in annotatione indictionis*; ubi potuisset falsitas facilius deprehendi; tempus etiam *date*, sive *annus Domini, mensis, dies*, cit. *c. cum venerabilis*, & ibi gloss. *V. annotatio temporis*. item *nomen Judicis, Actoris, vel Rei*; gloss. *fin. in c. ex literis 3. h. t.* nomen loci, *in quo factum est instrumentum*, *c. olim 25. de Rescript.* narratio juris, & in similibus; Menoch. *l. 5. de presumptionibus*, *presumpt. 20. numer. 10.*

Dixi: si rasura, litura, cancellatio &c. contingat *in parte substantiali*, vel *loco suspecto*. Nam, esto talis rasura interveniat, sed non in parte substantiali, vel loco suspecto, non vitiatur instrumentum, privilegium, vel scriptura, præsertim, si rasum, aut cancellatum ex antecedentibus, & consequentibus colligi possit; sic Anton. Gomez ad *L. 45. Tauri n. 146.* & Barbof. in *cit. c. Cum venerabilis*; & constat. 1. ex *c. fin. de crimine falsi*, ibi: *verum literas ipsas, que redargutæ fuerant falsitatis, diligentius intuentes, nullum in eis falsitatis signum, vel suspicionis invenimus, nisi paucarum literarum rasuras, que nequaquam sapientis animum in dubitationem vertere debuerunt.*

Constat 2. ex *c. Ex literis 3. h. t.* ubi, cum causam, quæ inter A. & R. vertebatur, Alexander III. judicialibus delegasset, & coram his comparens R. petiisset sibi rescriptum commissionis Apostolicæ exhiberi, & cum inspectum voluisset falsitatis arguere *propter rasuram, que in narratione facti apparebat*, respondit Papa: *propter eam rasuram literas falsas, aut suspectas censerem non posse, cum & literæ privilegiorum in nominibus possessionum quandoque radantur, & literæ, si in facti narratione erratum sit,*

Q99

fit,

fit, indubitatè corrigi possint per rasuram. Ex hoc deducitur legitime probatum, quòd rasura non vitiet rescriptum, privilegium, aut instrumentum, si sit in loco non substantiali, seu non suspecto: & quis dicatur locus non substantialis, & non suspectus?

1904.

Cæterum etsi, quòd diximus numer. 1902. verum sit, *regulariter* vitari instrumentum, scripturam, vel privilegium, per rasuram, lituras, &c. *in parte substantiali*, vel *loco suspecto*; hoc tamen limitari debet, ut non procedat, si ex antecedentibus, & consequentibus appareat, ita legendum esse, sicuti rasura, aut vox superscripta indicat; tunc enim præsumitur scriptorem correxisse errorem suum; uti docet gloss. *fin. in cit. c. Venerabilis*, Mascard. *conclus. 1254. n. 19.* & notavimus supr. Et ideo expedit, ut, si Notarius quidpiam rasit, aut verbum superlineam, vel ad marginem adscripsit, *ut de eo mentionem faciat ad finem instrumenti*, si sit mutatio substantialis; ne alioquin existimetur mutationem ab alio factam esse, vel ab ipso Notario post absolutam confectionem instrumenti; sic Abbas *in cit. c. Ex literis. 3. h. 1. n. 3.* & Mascardus *cit. n. 27.* Deinde si contineat plura capitula, non connexa cum puncto, ex quo sumitur probatio vi talis scripturæ, vel privilegii, cum separabilia sint; quod tamen videtur limitandum juxta dicta. Tertio, si probatio fit per instrumentum, quod penes adversarium fuit, & ab illo edi jubetur; tali enim casu rasuræ præsumptio potius est contra illum, penes quem fuit. Quarto minus nocet rasura, quando agitur de intentione Testatoris ad pias, vel privilegiatas causas; nam, nisi contrarium evincatur, pro causis favorabilibus pronuntiandum est, ut alibi diximus.

Hinc aliqui tradunt, si quid rasum, vel inductum sit in loco testamenti, quo *libertas* concessa est, non vitari testamentum, etiam si rasura, vel inductio sit substantialis, idque favore libertatis, *cit. L. proximè, §. fin.* & ibi Bart. *ff. de his, quæ intestam. del.* id, quod aliqui extendunt etiam ad alias dispositiones favorabi-

les, videlicet ad legata, ad pias causas; quibus etiam rasura, vel inductio non obstat; sed ut monuimus, quando dubitatur de intentione disponentis, an revocaverit, vel limitaverit, vel etiam auxerit? nam in tali dubio pro causa favorabili pronuntiandum erit.

Not. 5. si opponatur rescriptis Apostolicis (sive gratiæ, sive justitiæ) error solius scriptoris (v.g. ommissio unius literæ, vel syllabæ, aut etiam integri verbi, talem exceptionem non nocere, si non turbet, aut vitiet sensum, & nihilominus constet de mente concedentis, vel rescribentis, ut exposuimus *lib. 4. quest. ult. p. 2.* & constat *ex c. Ex parte 11. h. t.* ubi, cum ex parte Beatricis, quondam Anglorum Reginæ, fuisset propositum Honorio III. quòd rescriptum Apostolicum pro eo, quòd in hac dictione, *spoliarunt*, hæc figura O, deerat, asseratur vitiosum: Pontifex delegato mandavit, ut, hoc non obstante, in negotio ipso, ratione præviâ procedat. Unde, quando *in c. Ad audientiam 11. de rescr.* dicitur: non esse fidem adhibendam rescripto Apostolico, *si manifestum contineat in constructione peccatum*; imbecillitas faciendi fidem ex tali rescripto non attribuitur errori contra constructionem; sed *præsumptæ subreptioni ex vitio latinitatis.*

§. 3.

De contrarietate instrumentorum.

Cum quandoque contingat vel ab eadem, vel à diversis partibus instrumenta, vel scripturas inter se contrarias produci in iudicio, dubitari potest, cui eorum credendum? De hoc casu, ubi ab eodem producuntur ejusmodi scripturæ, vel instrumenta, ait Honorius III. *in c. Imputari. 13. h. t.* imputari ei potest, qui contrarias inter se scripturas in iudicio protulit, fidem sibi ad invicem derogantes; cum in ipsius fuerit potestate, quam voluerat

luerat non proferre. Unde in Rubrica dicitur: scripturas contrarias, ab eodem productas, fidem non facere; id, quod etiam dicitur *L. Scripturae diverse C. eod.* ibi: *scripturae diverse fidem sibi invicem derogantes, ab una eademque parte prolatae, nihil firmitatis habere poterunt.* Sic enim, quod affirmat unum, negat alterum vel formaliter, vel æquivalenter; cum quodlibet contrariorum inferat alterius carentiam. Unde gloss. *ad dict. L. 13. lit. B.* nemo, inquit, potest proferre de una eademque re diversas sententias: unam condemnatoriam, absolutoriam alteram: vel unum instrumentum pure concipere, alterum sub conditione: vel contraxisse Cal. Jan. *Romæ*, & eadem die *Carthagine*: licet eisdem Calendis, & Romæ possit contrahi, & decimo ab ea miliario. Sunt & hæc diversa, eundem fundum, *mibi soli* emptum: & *mibi & uxori*.

1907. Dices: Testes, & instrumenta æquali jure procedunt in judicio; at, ubi apparet in testibus contrarietas, non rejiciuntur ambo; sed itatur verosimiliora deponentibus, aut dignioribus juxta dicta supr. ergo similiter, ubi apparet contrarietas in instrumentis. 2. in *L. optimam 14. C. de contrahend. stipulat.* dicitur: si duo instrumenta contraria in judicio producuntur, *standum esse digniori, & veriori.* 3. in *c. cum Joannes 10. §. ad hoc h. t.* si instrumenta in judicio producta sibi repugnare videantur, deciditur, *reduci debere ad concordiam*; ut de testibus contrarium deponentibus docetur in *c. cum tu, de testibus*: igitur, quia fidem faciunt instrumenta, etsi contraria sint, 4. Reus potest in judicio uti pluribus exceptionibus etiam contrariis, per *reg. nullus pluribus, de reg. juris in 6.* ergo etiam diversis instrumentis, quantumvis contrariis.

1908. Ad 1. Resp. dist. ma. Testes, & instrumenta æquali jure procedunt, in quantum præcisè comparantur ut instrumenta *cum depositionibus testium*, transeat; in quantum comparantur *quoad vim ex contrarietate elidendi oppositum*, *N. ma. sic dist. min. N. conseq.*
Tom. II.

Nam instrumenta contraria, se mutuo excludunt, in quantum ambo producuntur, *tanquam approbata à producente, & confessa quoad ea, quæ in illo continentur*; cum antequam producerentur ab illo, supponantur lecta, intellecta, adeoque tanquam approbata, ut referentia verum: Depositiones autem testium, relate ad producentem testes, non sunt *notæ producenti*; cum ignoret eas, quæ, & qualiter in judicio à testibus futurae sint; hinc non possunt *supponi ut approbata, & confessa quoad ea, de quibus deponent*; ex quo fit contrarietatem depositionum non posse imputari producenti testes contraria deponentes; secus, contrarietatem instrumentorum.

Ad 2. Resp. ibi casum non esse *de eadem parte producente* instrumenta contraria; sed *de diversis*; nec à testibus in hoc casu rectè argui ad instrumenta, ostensum est præced. numero. Ad 3. ex *c. cum Joannes* Resp. solum procedere, ubi contrarietas non est adeo aperta, ut possint in concordiam reduci. Ad 4. Resp. non rectè fieri argumentum à *defensione* concessa Reï, ad *probationem*. Nam licet Reus possit uti contrariis *defensionibus*; non tamen potest uti *contrariis probationibus*, nisi in continentem proferat diversas scripturas conditionales; unam, ut probet se non esse obligatum, & quantum esset obligatus; & producat aliam, quâ ostendat, se esse liberatum per acceptilationem, vel similem modum. Quando autem allegatur textus *L. 1. §. Sed etsi ff. de bonor. possess.* secundum tabulas, ubi videtur dici, instrumenta, etsi contraria, in judicio proposita, fidem facere, & ex eis bonorum possessionem dari; censet Gonzalez, ibi non agi de instrumentis *contrariis*, sed solum de *duobus exemplaribus* eandem dispositionem continentibus; & ideo dici, ex utroque, quasi ex uno, competere bonorum possessionem; quia utrumque prout in tabulis habendum est. Cæterum ubi instrumenta contraria producuntur non ab una parte; sed à diversis; fides danda est digniori; censetur autem

1909.

scriptura dignior, quæ publica est, & magis authentica; ubi verò sunt penitus æqualia, contra eum iudicabitur, qui, cum probare debuisset, in probatione defecit.

§. 4.

De reprobatione instrumentorum per
Testes.

1910. **H**Uic quæstioni servit casus in *c. cum Joannes 10. h. 1.* ubi in Rubrica ejus dicitur, quòd falsitas instrumenti probetur per testes. Casus sic habet: Joannes eremita in Judicio coram Judicibus Viterbiensibus à Petro petivit 130. libras Senenses *ex causa mutui*; & simul sibi tradi domum liberam & vacuam, *ex causa factæ venditionis*. Petrus reposuit, sibi deberi à Joanne 180. libras, & sic debitum *ex causa mutui* per compensationem extinctum esse; quia verò ad domum ut liberam, & vacuam Joanni tradendam condemnatus est: Petrus ab hac sententia appellavit, & venditionem domus à se non purè, sed conditionaliter factam esse, nimirum adjecto modo, ut dum viveret, domum inhabitare posset, postea verò Joannis nepotibus cederet; & causa hujus venditioni adjecti oneris domum minoris vendidisse, probavit per 4. testes, qui tamen dicebant, se non recordari anni, mensis, ac dièi, quò venditio facta esset: at Joannes, ut probaret venditionem non conditionalem, sed puram fuisse, *produxit instrumentum publicum*, Tabellionem quoque, qui instrumentum confecit, & Testem unum, cujus nomen subscriptum erat.

1911. Ex hoc nata est dubitatio, *cujus allegatis standum foret?* pro Reo, dicebatur, quòd, tametsi in litibus judiciariis parem probandi vim habeant instrumentum & testes; tamen non quodlibet instrumentum trium, vel plurium idoneorum testium depositionibus præferatur: ad hæc respondit Joannes: cum ipse per instrumentum intentionem suam fundarit, ac Petrus per modum exceptionis objecerit venditionem fuisse conditionalem, hoc verò

per testes de certo tempore deponentes probatum non sit, ideoque non constet eos testificari de eadem venditione, quæ per instrumentum, *at determinato tempore facta*, probata erat, hinc consequens esse, quòd probatio ista per testes inefficax sit ad intentionem Joannis elidendam.

Sed denuò replicavit Petrus, responsum Joannis non subsistere; siquidem utraq; pars à Pontifice interrogata, in judicio confessa est, *unicam tantum fuisse celebratam venditionem*; apparere itaque ex testium depositione, *eam fuisse conditionalem*; cui nihil obstat, quòd interrogatio à Pontifice facta sit post conclusionem in causa; siquidem Judex, qui usque ad prolationem sententiæ cuncta rimari debet, interrogare potest de facto, quotiescunquè dubitatio incurrit; quibus auditis:

Pontifex definitivè rescripsit: De consilio Fratrum nostrorum pronuntiamus, *venditionem prædictæ domus fuisse conditionaliter celebratam*, & te ob hoc nullatenus obligatum ad traditionem ipsius, super hoc memorato Joanni silentium imponentes. Sententiam verò Judicum prædictorum, qui alias justè pronuntiasse noscuntur, cum hujusmodi exceptio coram ipsis nec probata fuerit, nec objecta, quoad dictum Capitulum infirmamus; eam quoad alios articulos auctoritate Apostolica confirmantes.

Ex hac decisione communiter deducunt Doctores, falsitatem, vel vitium instrumenti probari posse per testes sic, ut reprobetur; sic Vivianus in *Rationali l. 2. juris Pontif. pag. 199.* Alagona in *Comp. juris Canon. pag. 287.* & alii. Sed in hoc dubium est, an resolutio procedat, ac ad derogandum instrumento publico sufficiat, *si tantum duo testes contra instrumentum deponant?* Deinde videtur etiam distinguendum, an testes deponant *directè contra instrumentum?* vel *contra contenta* in instrumento? si primum? (ut si testentur, vel contrahentem, vel testem inscriptum eo tempore alibi fuis-

fuisse] videtur dicendum; sufficere duos testes ad illud reprobandum; ita Layman in dict. *c. cum Joannes 10. b. t. n.* 6. sicut enim labefactatur fides scribentis; secus, si *secundum*; quod videtur ex eo colligi, quia in casu presentis *c.* ubi dicitur: *etsi eandem vim obtineant instrumentorum fides, & depositiones testium in litibus exercendis; non tamen quodlibet instrumentum tanti esse debet, ut trium, vel plurium testium depositionibus praeferatur.*

1913. Ubi, ut asserti nostri probatio ex hoc desumpta, recte intelligatur, not. verum esse, quod textus seu verba ultimò proposita, *sunt partis*, seu *Rei*, assumpta pro sui defensione; Pontifex tamen ex illis motus contra instrumentum pronuntiaverit, *quoad contentum in illo articulum, de venditione*, definiendo, fuisse *conditionalem*; prout deponerant testes; non absolutum, prout continebat instrumentum; quod etiam constat, depositiones testium fuisse contra contenta in instrumento. Cum ergo in hoc casu dicitur instrumentum non debere praeferrri *tribus vel pluribus testibus* in contrarium deponentibus; videtur tacite insinuari, hoc non procedere, si solum pauciores *tribus*; nam in dubio instrumentum publicum facit testimonium publicum; in casu autem isto solum deponerant testes directè contra *contenta* in instrumento, non contra *instrumentum*; ergo.

1914. Dices: ut una probatio vincat aliam, oportet quod ea sit validior, fortiorque; nam alias, si aequales sunt, neutra praevaleret, *c. in nostra*, de testibus; Sed testes, & instrumenta parem vim obtinent, *c. 1. de testibus*: ergo instrumentum non potest reprobari per testes, cum sit aequalis probatio instrumentorum, ac testium. Accedit, quod, si per testes reprobari possit instrumentum, posset refelli per ordinarium numerum testium, videlicet duos, aut tres, ex *c. in omni 4. c. licet, de testibus*: sed requiritur major testium numerus in hoc textu, ibi: *& plurium idoneorum testium*; igitur quia instru-

mentum per legitimam, & ordinariam testium probationem elidi, aut refelli non potest.

Resp. transmissa majore quoad praesens *dist. min.* sed testes & instrumenta parem vim obtinent, in quocunque numero, vel qualitate testium, ac instrumentorum, N. in certo solum humero, & qualitate testium, & instrumentorum, *transf. min. N. conseq.* Dico igitur, cum depositiones testium *directè impugnant instrumentum*, praevalere duos testes idoneos; & tali casu instrumentum non inesse parem vim depositionibus testium; si autem solum *contenta in instrumento*, ut praevalent contra instrumentum, requirunt tres, vel plures, ut dictum est a *num. 1913.* saltè, quando in favorem instrumenti deponit ipse Notarius, qui descripsit; & alius testis, qui subscripsit: quamvis alii existiment, in utroque casu id relinquendum arbitrio Judicis, cui tunc prae altero sit deferendum? sic Menochius *de arbitrariis, casu 105. num. 42.* quod procedit saltè in casu, quo contra instrumentum producuntur testes extranei, seu non inscripti in instrumento.

Si dicas, in *c. ad audientiam*, de praescript. probatio per instrumentum praefertur probationi quae fit per testes; ergo instrumentum per testes reprobari non potest; Resp. *dist. conseq.* quando instrumentum substantialiter petit scripturam; C. si ad sui substantiam non petit scripturam; N. conseq. In dicto *c. ad audientiam* casus erat de instrumento privilegium continente, quod, *in quantum est ad vim probandi*, substantialiter petit scripturam; & hoc procedit indefinitè, ut instrumentum, quod ad sui substantiam, in quantum explicat vim probandi, vera esse, *quam ipso continentur*, petit scripturam, non reprobari per testes; sed alio instrumento; ut notat gloss. in *c. ad audientiam V. magis*; secus, si quis ipsum instrumentum directè, ut falsum impugnaret; sic Baldus in *L. 1. C. Plus valere*; & alii.

1916.

Instabis : in *c. cum Joannes* 10. h. t. per testes à Reo convento productos reprobatur fuit instrumentum à Joanne productum ad probandum venditionem fuisse puram, quod expressè in eo contentum erat; & tamen testibus contra hoc punctum in instrumento contentum deponentibus, non fuisse puram, sed conditionalem, contra instrumentum delatum est; ergo instrumentum etiam quoad contenta in illo per testes, contrarium illis deponentes, reprobari potest: Resp. dato ant. dist. conseq. ergo instrumentum, quod etiam [in quantum probativum] ad sui substantiam non petit scripturam, quoad contenta in illo, per testes reprobari potest; dato: quod exigit scripturam, N. instrumentum autem à Joanne productum fuit super contractu emptionis, & venditionis, qui nec quoad vim probandi essentialiter petit scripturam.

1917.

Ex dict. *c. cum Joannes* colligi etiam potest ratio, cur Pontifex ortâ dubitatione, *cujus partis probationi deferendum sit?* non potius in concordiam eas reducerit? Resp. enim propterea, quòd ex partium confessione constabat, unam tantum fuisse venditionem, adeoque illam non posse esse puram, & conditionalem simul quod tum intendebant probationes partium; ac consequenter unam earum necessario deficere à vero; & quoniam controversia continebat duo puncta, nimirum quæstionem debiti à Petro compensati ex venditionis pretio; & quæstionem, an venditio esset absoluta, vel conditionata? in quibus Judices inferiores pronuntiarunt, & pro compensatione bene facta, & pro venditione, quòd esset pura, Pontifex approbando primam partem sententiæ eorum, & reprobando secundam, ipso facto demonstravit, quòd Judex appellationis sententiam Judicis à quo possit approbare in parte, quâ benè judicavit; & reprobare in alia, quâ malè.

ARTICULUS VI.

Quam vim probandi habeant Bullæ Pontificum, non insertæ corpori juris?

Episcopus Heliensis hanc quæstionem movit apud Innocentium III. quærendo, quibus in judiciis fides adhibenda sit Decretalibus, de quarum auctoritate Judex potest non immeritò dubitare, cum plures inveniuntur in compilatione Scholarium, & allegentur in causis, de quibus per bullam non constitit, nec ipsæ per Metropoles insinuatae fuerunt? cui rescribens Pontifex ait: quia igitur sæpe contingit, quòd etiam coram nobis hujusmodi Decretales proponuntur, quas esse authenticas dubitamus, fraternitati tuæ benignius respondentes, auctoritate præsentium duximus statuendum, ut cum aliqua Decretalis, de qua Judex meritò dubitet, allegatur, si eadem juri communi sit consona, secundum eam non metuat judicare; cum non tam ipsius, quam juris communis auctoritate procedere videatur. Verum, si juri communi dissona videatur, secundum ipsam non judicet, sed superiorem consulat super ipsam; sic *c. Pastoralis* 8. h. t. De hoc etiam agitur in *c. Si quando* 5. de Rescriptis, ex quo communiter deducitur hæc conclusio: si rescriptum Principis contineat aliquid contra jus expressum, aut ex cujus executione scandalum sequatur, reverenter est accipiendum: in ejus tamen executione superferendum, donec Princeps consulatur.

Pro explicatione dictorum jurium not. 1. constitutiones summorum Pontificum, necdum insertas corpori juris canonici, *Extravagantes* appellari; not. 2. per *jus commune* hic non intelligi tales extravagantes; sed eas tantum Decretales, quæ nunc insertæ sunt corpori juris; ut notat Gonzalez ad *c. Pastoralis* 8. h. t. num. 1. & Abbas *ibid.* not. 2. Not. 3. quòd Epistolæ Decretales, etiam particulares, ad unius personæ instantiam, vel interrogationem editæ, jus faci-